

УДК 81'272(038):378.147.091.31-059.1(045)

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-9>

Наталя РИБАЛКА

асистент кафедри іноземної філології, українознавства та соціально-правових дисциплін, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, вул. Трамвайна, 16, м. Кривий Ріг, Україна, 50005

ORCID: 0000-0003-3804-6875

Бібліографічний опис статті: Рибалка, Н. (2022). Глосарій як форма самостійної роботи студентів. *Актуальні питання іноземної філології*, 17, 61–66, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-9>

ГЛОСАРІЙ ЯК ФОРМА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

У статті розглядається поняття самостійної роботи студентів, її видів, цілей та форм організації цього виду діяльності для їх досягнення при вивченні іноземної мови. Більш детальну увагу акцентовано на такій формі організації позааудиторної самостійної роботи, як складання глосарію або тематичного словника, метою якого виступає систематизація досліджуваної професійної лексики для подальшого використання під час читання та перекладу іноземних текстів професійної спрямованості.

Засвоєння тематичної лексики – одне з найважливіших завдань щодо професійно-орієнтованого перекладу. Дослідники, які займалися проблемою складання глосарію, виявили основні переваги цього виду роботи у процесі засвоєння професійно-орієнтованого лексичного матеріалу, проаналізувавши які, ми дійшли висновку, що складання власних словників-глосаріїв: поповнює словниковий запас студента; носить індивідуальний характер; впливає на якість перекладів, тому автор наводить приклади складання глосаріїв та прийомів роботи з ними, що розширюють їх можливості як позааудиторний вид навчальної діяльності, та розкриває їх мотиваційний потенціал для активної пізнавальної діяльності студентів.

Ведення тематичного словника передбачає не простий переклад, а каталогізацію, структурування та систематизування незнайомих слів, що благотворно впливає на їхнє запам'ятовування. З цією ціллю автор статті наводить приклади сучасних програм, які найбільш доцільно використовувати у процесі організації самостійної роботи студентів для складання глосарію іноземною мовою.

Таким чином, встановлено, що глосарій – це корисний інструмент, що дозволяє перекладачеві легко знаходити необхідний еквівалент, уникати неточностей під час роботи зі спеціалізованою термінологією та безперервно підвищувати якість та швидкість своєї роботи під час перекладу.

Ключові слова: самостійна робота, глосарій, навчання лексичі, позааудиторна навчальна діяльність, тематичний словник.

Natalia RYBALKA

Assistant at the Department of Foreign Philology, Ukrainian Studies, Social and Law Disciplines, Donetsk National University of Economics and Trade of Mykhailo Tugan-Baranovskyi, 16 Tramvaina str., Kryvyi Rih, Ukraine, 50005

ORCID: 0000-0003-3804-6875

To cite this article: Rybalka, N. (2022). Hlosarii yak forma samostiinoi roboty studentiv [Glossary as the form of students' self-directed activity]. *Current Issues of Foreign Philology*, 17, 61–66, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-9>

GLOSSARY AS THE FORM OF STUDENTS' SELF-DIRECTED ACTIVITY

The article deals with the concept of students' self-directed activities, its types, goals and forms of organization of this type of activity for their achievement while a foreign language mastering. More detailed attention is focused on the compiling a glossary or thematic vocabulary, the purpose of which is to systematize the studied professional vocabulary for further use in the process of reading and translating professional foreign texts.

Mastering the thematic vocabulary is one of the most important tasks for professionally oriented translation. Researchers who dealt with the problem of compiling a glossary identified the main advantages of this type of work in the process of assimilating professionally-oriented lexical material, after analyzing which, we came to the conclusion that compiling one's own dictionaries-glossaries: increases the student's vocabulary; has an individual character; affects the quality of translations, therefore the author gives examples of compiling glossaries and methods of working with them,

which expand their possibilities as an extracurricular type of educational activity, and reveals their motivational potential for active cognitive activity of students.

Keeping a thematic vocabulary involves not a simple translation, but the cataloging, structuring and systematization of unfamiliar words, which has a beneficial effect on their memorizing. For this purpose, the author of the article provides examples of modern programs that are most appropriate to use in the process of organizing students' independent work to compile a glossary in a foreign language.

Thus, it has been established that the glossary is a useful tool that allows the translator to find the necessary equivalent easily, avoid inaccuracies when working with specialized terminology, and continuously improve the quality and speed of his work during the translation process.

Key words: *self-directed activity, glossary, vocabulary learning, extracurricular activity, thematic vocabulary.*

Актуальність проблеми. Ставлення до дисципліни іноземна мова зазнає низку істотних змін на етапі розвитку системи вищої освіти. Необхідність формування здатності до самоосвіти і самонавчання та нові вимоги, що пред'являються сучасним суспільством до фахівця, мають значний вплив на навчальний процес у сучасному ВНЗ. Сучасний випускник вищої школи повинен володіти не тільки набором професійних знань, умінь і навичок, а й уміти мислити критично, самостійно та творчо вирішувати проблеми, що виникають. Для досягнення цих цілей необхідно надати студентам активну роль у процесі отримання знань. У цьому ракурсі самостійна робота стає важливим компонентом освітнього процесу.

Одним із основних завдань, які мають вирішуватися у процесі навчання, є розширення словникового запасу учнів. Роль лексики для оволодіння іноземною мовою так само важлива, як роль граматики, оскільки саме лексика передає безпосередній предмет думки. Але знання значення слова недостатньо, не меншу роль виконує володіння зв'язками слова, його формами, вживанням та утворенням словосполучень на їх основі. У зв'язку з цим питання формування навичок самостійної роботи, мотивації до самонавчання, а також умінь складати власні глосарії і активно користуватися ними на практиці набувають все більшої актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання створення термінологічних словників та глосаріїв вивчали такі вітчизняні й зарубіжні науковці, як Ф. Важева, Д. Добровольський, Р. Іваницький, В. Карабан, Т. Кияк, В. Лейчик, Д. Мейс, Б. Шуневич та інші.

Дані дослідники зазначають, що сенс одного й того ж слова в мові часто може бути передано різними словами або словосполученнями, які можуть суттєво відрізнятися за значенням. У деяких випадках особливо важливо використовувати конкретне значення терміна і не допускати будь-яких варіацій. Таким чином,

глосарії допомагають мінімізувати неточності під час перекладу. Це дуже важливо, оскільки ціна помилки перекладача може бути дуже високою (Іваницький, 1995).

Крім того вони зазначають, що перекладацький глосарій спрямований на виявлення значень «проблемних» з погляду перекладу лексичних одиниць, значень, що актуалізуються в даному контексті. Як правило, у перекладацькому глосарії, об'єднаному вузькою тематикою, розробляється якесь одне значення певного слова чи словосполучення (Білозерська, 2010). У зв'язку з цим в глосарій до спеціального тексту входить переклад слова у контексті, а не всі можливі переклади терміна. Це допомагає не заплутатися у значеннях терміну та сприяє тому, що перекладач дотримується однаковості термінології під час перекладу.

Мета дослідження – розглянути поняття глосарія та самостійної роботи студентів при навчанні іноземним мовам; ознайомити з цілями позааудиторної самостійної роботи та формами організації цього виду діяльності; описати основні переваги даного виду роботи у процесі засвоєння студентами професійно-орієнтованого лексичного матеріалу; навести приклади складання глосаріїв та прийомів роботи з ними з метою розширити їх можливості як позааудиторний вид навчальної діяльності та розкрити їх мотиваційний потенціал для активної пізнавальної діяльності студентів; ознайомити з прикладами сучасних програм, які найбільш доцільно використовувати у процесі організації самостійної роботи студентів для складання глосарію іноземною мовою.

Виклад основного матеріалу дослідження. У широкому значенні слова, самостійна робота студентів – це вид цілеспрямованої та структурованої діяльності, який здійснюється в рамках процесу навчання під керівництвом та контролем з боку викладача (Козаков, 1990). Ефективність самостійної роботи залежить від її включеності до навчального процесу, безперервності та поступового зростання склад-

ності. Правильно спланована самостійна робота сприяє розвитку відповідальності та організованості та водночас закладає навички творчого підходу до вирішення проблем навчального та професійного рівня. Успішний результат її застосування багато в чому залежить від вибору правильних форм організації самостійної роботи, що визначаються змістом навчальної дисципліни та ступенем підготовленості студентів. Кінцевою метою самостійної роботи виступає оволодіння фундаментальними знаннями, професійними вміннями та навичками, досвідом творчої та дослідницької діяльності.

У методиці викладання іноземної мови традиційно виділяють два види самостійної роботи: аудиторну та позааудиторну. «Аудиторна робота виконується на занятті за завданням викладача, у його присутності та за його безпосередньої участі» (Козаков, 1990). Позааудиторна самостійна робота студентів являє собою «виконання студентами завдань у позаурочний час без безпосередньої участі викладача» (Козаков, 1990). До позааудиторної самостійної роботи можна віднести не лише навчальну, а й навчально-дослідницьку та науково-дослідну діяльність студентів.

Серед цілей позааудиторної самостійної роботи можна виділити такі:

- формування загальних компетенцій,
- закріплення, поглиблення, розширення та систематизація знань,
- оволодіння культурою розумової праці,
- розвиток професійно значимих якостей особистості,
- розвиток дослідницьких здібностей,
- формування самостійного мислення, здатності до самовдосконалення та самореалізації.

Для досягнення цих цілей самостійна робота з іноземної мови повинна включати такі форми організації цього виду діяльності:

- письмовий переклад професійно-орієнтованих текстів,
- виконання завдань за текстом,
- підготовку переказу іншомовного тексту,
- написання творів, есе іноземною мовою,
- виконання реферування, анотування та рецензування,
- складання глосарію професійних термінів.

Ми пропонуємо зупинитися і більш детально розібрати одну із вище наведених форм позааудиторної самостійної роботи щодо професійно-орієнтованої лексики, а саме на складанні тема-

тичного словника або глосарію, метою якого виступає систематизація досліджуваної професійної лексики для подальшого використання під час читання та перекладу іноземних текстів професійної спрямованості.

Глосарій – це двомовний словник, що містить перелік спеціалізованих термінів, розташованих у строго алфавітному порядку з перекладом іншою мовою (Мага, 2018). Навчальний словник такого типу можна розглядати не тільки як корисний посібник для вивчення, закріплення та повторення лексики, що вивчається, але і для накопичення мовних зразків, пов'язаних з нею. Для досягнення максимальної ефективності можна запропонувати студентам вести особистий глосарій на протязі всього курсу вивчення мови.

Робота над глосарієм може бути умовно розділена на кілька етапів і залежить від рівня володіння мовою учнями. На початковому етапі глосарій може складатися зі слова, його транскрипції та перекладу. У міру набуття навички ведення тематичного словника та розвитку мовних навичок загалом студенти можуть додавати до словника синоніми та антоніми, різні стійкі словосполучення та мовні звороти.

Освоєння тематичної лексики – одне з найважливіших завдань щодо професійно-орієнтованого перекладу. Складання власних словників-глосаріїв не тільки поповнює словниковий запас студента, а й реалізує різні прийоми роботи з лексикою. Робота зі складання тематичного словника носить індивідуальний характер і при цьому істотно впливає на якість перекладів, так як метою здобувача освіти виступає не тільки внесення незнайомих термінів у свій словник, але і їх ретельне опрацювання.

Прийоми роботи з тематичним словником можуть бути різноманітними. На початковому етапі навчання професійно-орієнтованому перекладу викладач може дати студентам завдання вписувати як незнайомі, так і знайомі слова, присвячені одній тематиці, з перекладом рідною мовою. Надалі роботу з тематичним словником можна поступово ускладнювати. Викладач може запропонувати записувати визначення слів іноземною мовою (що неможливо без звернення до одномовних словників та передбачає дослідницьку роботу з пошуку та опрацювання дефініцій), внесення до словника прикладів вживання даного терміна (тобто прив'язування його до контексту, що значно спрощує роботу з цим

терміном під час перекладу текстів подібної тематики з рідної мови іноземною). Далі робота може бути доповнена внесенням до словника синонімів слова (якщо такі є) і антонімів.

Безперечно, робота з тематичним словником не проходить без контролю з боку викладача. У цьому плані можна відзначити, що ведення глосарію частково є аудиторною формою самостійної роботи. Після прочитання адаптованих чи неадаптованих текстів і статей певної тематики здобувачі освіти виписують у глосарій ті слова, які, на їх думку, відносяться до певної теми (зазвичай, це їх спеціалізація). Далі в аудиторії викладач перевіряє, які слова вони виписали. На цьому етапі відбувається систематизація слів – студенти діляться своїми знахідками та поповнюють словники. Таким чином, тематичний словник кожного студента буде повний, навіть якщо спочатку йому не вистачає знань, щоб визначити, чи відноситься конкретне слово до теми, що розглядається.

Після того, як слова визначені, та їх переклад виписано у словник, робота з ним не припиняється. Залежно від ступеня володіння мовою викладач може запропонувати учням виписати визначення слова іноземною мовою, знайти йому синоніми чи антоніми, виписати словосполучення, найчастіше вживані із цим словом чи приклади його використання (з урахуванням прочитаного тексту). Отже, відбувається як робота зі словником, так і ретельне опрацювання автентичного тексту. Як закріплюючи лексичний матеріал вправи можна також запропонувати студентам зробити переклад тексту з рідної мови на іноземну, користуючись своїм власним глосарієм.

Що цікаво, робота зі складання тематичного словника не вимагає великої кількості часу на занятті, хоч і передбачає достатній обсяг роботи вдома. Але переваги таких словників очевидні. Ретельне опрацювання професійно-

орієнтованої лексики надалі спрощує роботу над автентичними текстами та виступає гарною допомогою під час перекладу з рідної мови на іноземну.

На додаток до цього, здобувачі освіти можуть скористатися тематичним словником під час виконання різних вправ, метою яких є закріплення професійно-орієнтованої лексики, наприклад, вправи на заміну описових характеристик спеціалізованими термінами чи вправи на вживання синонімів/антонімів тих чи інших слів і висловів.

Безумовно, складання тематичного словника – досить трудомісткий процес і потребує вдумливої роботи з автентичними текстами, але, таким чином, процес засвоєння лексики переходить на наступний етап. Працюючи з автентичним текстом, так чи інакше студенти стикаються з деякою кількістю незнайомих слів, які вони повинні виписати і перекласти рідною мовою. Ведення тематичного словника передбачає не простий переклад, а каталогізацію, структурування та систематизування незнайомих слів, що благотворно впливає на їхнє запам'ятовування. У здобувачів освіти немає необхідності знову і знову виписувати нові слова в «нікуди». Постійна робота з тематичним словником, який від тексту до тексту поповнюється новими словами-термінами, призводить до того, що, накопичуючи слова у своєму власному словнику, той, хто навчається, отримує можливість швидко знайти потрібне слово і способи його вживання. Як відомо, багаторазове повторення одна із найважливіших умов закріплення мовного матеріалу та її міцного збереження у пам'яті. Таким чином, складання глосарію є ефективним способом освоєння та запам'ятовування професійної термінології.

Нижче наведено приклади таблиць для складання глосаріїв:

A.

№	Deutsch	Ukrainische Übersetzung

B.

№	Deutsch	Definition	Anwendungsbeispiele	Ukrainische Übersetzung

C.

№	Deutsch	Ukrainische Übersetzung	Anwendungsbeispiele	Verwandte Sätze

D.

№	Deutsch	Definition	Ukrainische Übersetzung	Synonyme	Antonyme

Слова в глосарії можуть розташовуватися в алфавітному порядку або додаватися в міру появи в тексті. У випадку, якщо студенти вивчають декілька іноземних мов одночасно, то глосарій взагалі може бути одномовним, двомовним та навіть багатомовним. Він також може містити необхідні коментарі, іноді навіть пояснення та приклади використання слів у контексті.

Глосарії дуже зручно складати за допомогою програми MS Excel, де в різних вкладках можуть розміститися словники з різних тем. Дана програма також дозволяє здійснювати пошук як за однією вкладкою так і по всіх таблицях. Крім того, існують різні програми для отримання термінології та розробки глосаріїв. Найбільш поширеними є Word Tabulator, MonoConc Pro, Lingvo.Pro, Concordancer for Windows, MultiTerm Extract, PROMT TerM та багато інших. Серед них є програми платні та безкоштовні; вони дозволяють складати глосарії шляхом використання термінів в одномовних та двомовних текстах, проводити ана-

ліз термінів у існуючих термінологічних базах, здійснювати автоматичний переклад знайдених термінів, а також можуть показувати контекст для знайденого терміна.

Висновки. Знання спеціальної термінології є важливим для випускників будь-якого напрямку вузівської підготовки. Складання тематичного глосарію є важливим етапом освоєння студентами професійно орієнтованої лексики, що є відображенням їхньої спеціалізації. За допомогою такого завдання вони не тільки отримують можливість значно розширити свій словниковий запас, а й дізнатися більше про поєднання слів в іноземній мові, що не менш необхідно сучасному фахівцю для грамотної побудови як писемного так і усного мовлення.

Таким чином, глосарій – це корисний інструмент, що дозволяє перекладачеві легко знаходити необхідний еквівалент, уникати неточностей під час роботи зі спеціалізованою термінологією та безперервно підвищувати якість та швидкість своєї роботи під час перекладу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад : навч. посібник для студентів філологічного напрямку підготовки. Вінниця : Нова книга, 2010. 232 с.
2. ДСТУ 3966-2000 Термінологія. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять. Київ : Держстандарт України, 2000. 32 с.
3. Іваницький Р. В. Лексикографічні аспекти нормалізації термінів : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 1995. 20 с.
4. Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову : посіб.-довід. Вінниця : Нова книга, 2003. 606 с.
5. Козаков В. А. Самостійна робота студентів як дидактична проблема. Київ : НМК ВО, 1990. 62 с.
6. Мага Т. М. Критерії складання тематичних глосаріїв. *Перекладацькі інновації* : матеріали VIII всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (15–16 березня 2018 року). Суми : Сумський державний університет. 2018. С. 35–37. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/67203/1/Maha_tematychnyi_hlosarii.pdf
7. Шуневич Б. Про упорядкування нових терміносистем. *Вісник ДУ Львівська політехніка «Проблеми української термінології»* : матеріали 6-ї Міжнародної наукової конференції («СловоСвіт 2000»). 2000. № 402. С. 85–87.
8. Dobrovolskiy D. Phraseologie und Sprachliche Weltbuld (Vorarbeiten zum Thesaurus der Deutschen Idiomatik). *Deutsche Phraseologie in Sprachsystem und Sprachwendung*. 1992. S. 171–196.
9. Dubiner D. Using vocabulary notebooks for vocabulary acquisition and teaching. *ELT Journal*. 2017. № 71 (4). P. 456–466.
10. Schmitt N., Schmitt D. Vocabulary notebooks: Theoretical underpinnings and practical suggestions. *ELT Journal*. 1995. № 49 (2). P. 132–143.

REFERENCES:

1. Bilozerska, L. P. (2010). Terminolohiia ta pereklad: navch. posibnyk dlia studentiv filolohichnoho napriamu pidhovtovky [Terminology and translation: a study guide for philological students]. Vinnytsia, Nova Knyha Publ. [in Ukrainian].
2. DSTU 3966-2000. Terminolohiia. Zasady i pravyla rozroblennia standartiv na terminy ta vyznachennia poniat [State Standard of Ukraine 3966-2000. Terminology. Principles and rules of development of standards for terms and definition of concepts]. Kyiv, Derzhstandart Ukrainy Publ., 2000 [in Ukrainian].
3. Ivanytskyi, R. V. (1995). Leksykohrafichni aspekty normalizatsii terminiv : avtoref. dys. kand. filol. nauk: 10.02.04 [Lexicographic aspects of normalization of terms: Ph.D. philol. sci. diss.]. Lviv [in Ukrainian].

4. Karaban, V. I. (2003). *Teoriia i praktyka perekladu z ukrainskoi movy na anhliisku movu: posib.-dovid* [Theory and practice of translation from the Ukrainian language into the English language: reference manual]. Vinnytsia : Nova Knyha Publ [in Ukrainian].
5. Kozakov, V.A. (1990). *Samostiina robota studentiv yak dydaktychna problema* [Students' self-directed work as a didactic problem]. Kyiv, NMK VO Publ [in Ukrainian].
6. Maha, T.M. (2018). *Kryterii skladannia tematychnykh hlosariiv* [Criteria for compiling thematic glossaries]. *Translation innovations*. Materials of the VIII All-Ukrainian Student Scientific and Practical Conference (15-16 March 2018). Sumy : Sumy State University Publ. P. 35–37. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/67203/1/Maha_tematychnyi_hlosarii.pdf [in Ukrainian].
7. Shunevych, B. (2000). *Pro uporiadkuvannia novykh terminosystem* [About the arrangement of new term systems]. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University "Problems of Ukrainian terminology"* : materials of the 6th International Scientific Conference "SlovoSvit 2000". № 402. P. 85–87 [in Ukrainian].
8. Dobrovolskyi, D. (1992). *Phraseologie und Sprachliche Weltbuld (Vorarbeiten zum Thesaurus der Deutschen Idiomatik)*. *Deutsche Phraseologie in Sprachsystem und Sprachwendung*. P. 171–196 [in German].
9. Dubiner, D. (2017). Using vocabulary notebooks for vocabulary acquisition and teaching. *ELT Journal*. № 71 (4). P. 456–466.
10. Schmitt, N., Schmitt, D. (1995). Vocabulary notebooks: Theoretical underpinnings and practical suggestions. *ELT Journal*. № 49 (2). P. 132–143.